

Med dagens födelsetal är vi snart 134.000 miljarder

Dagens Nyheter den 14 mars 2010

I människans livsmiljö är natur, grönska och barnens älsklingsträd nödvändiga inslag. Naturen dämpar stress, ger fysisk och mental återhämtning, stärker hälsa och immunförsvar och påskyndar läkeprocesser. Att naturen ger vinster i form av längre och rikare liv blir inte alltid värderat på marknaden, men det gör inte heller det faktum att jordens reserver töms ut. Dagens tillväxt är inte hållbar på sikt; grundvattennivåerna sjunker stadigt på många ställen, fiskbestånden i haven decimeras snabbt och den accelererade användningen av fossila bränslen destabiliserar enligt många bedömare jordens klimat.

Miljöförstörelsen har främst två orsaker: snabb, resurskrävande ekonomisk tillväxt och jordens växande befolkning. Den är nu 6,8 miljarder och ökade 2009 med 83 miljoner eller cirka 1,2 procent. Enligt en artikel i Science kan ännu omkring 1 miljard hektar nu opåverkad natur (det vill säga ungefär USA:s yta!) vara omvandlad till odlingsmarker, städer och infrastruktur år 2050. Detta antagande bygger på en fortsatt global ekonomisk per capita-tillväxt på 3 procent per år i kombination med en befolkningsökning enligt FN:s mest sannolika scenario. Marken finns, men då krävs att främst nu opåverkade delar av Amazonas och Afrika omvandlas till odlingsmarker, infrastruktur och städer. Sedan finns få produktiva områden kvar på jorden. En slutsats utifrån detta antagande är att befolkningstillväxten, om vi vill undvika framtida konflikter om krympande naturresurser, skulle behöva begränsas även i industrivärlden.

Tyvärr tycks detta ej ha uppmärksamrats av flertalet politiskt ansvariga. Tvärtom visar en FN-studie (World Population Policies, 2009) att 47 procent av tillfrågade regeringar i världens rikare länder önskar ytterligare befolkningsökning i de egna länderna, trots att en befolkningsökning där kräver betydligt mer naturresurser än befolkningsökning i fattiga länder. Även medierna tycks vara okunniga om problematiken. Den 16 december förra året basunerade SVT:s "Rapport" ut den "glada" nyheten att Sveriges befolkning år 2009 ökat med 80.000 personer.

Ju fler vi blir desto mindre tillgångar på naturresurser finns till var och en, medan en minskning av jordens befolkning skulle öka tillgångarna per person. Framtidens människor skulle sannolikt få bättre liv med mindre konkurrens om resurser om befolkningen minskar från dagens 6,8 miljarder.

Men – invänder ekonomer och samhällsplanerare – fler unga behövs, ty vem skall ta hand om de allt fler gamla?

Men de som är unga nu blir gamla en dag. Med ökande befolkning blir det således allt fler gamla att ta hand om – med konsekvensen att befolkningen fortsatt skulle behöva öka, vilket är en omöjlighet. Med ett fortsatt födelsetal som det nuvarande, cirka 2,6 barn per kvinna, kommer vi enligt FN-rapporten "World Population to 2300" bli cirka 134.000 miljarder människor (nej, det är inget tryckfel) år 2300. Med 2,35 barn per kvinna blir vi "bara" omkring 36 miljarder år 2300. Båda scenarierna anser vi omöjliga. Med 2,1 barn per kvinna ökar befolkningen till 9 miljarder om 50 år för att sedan plana ut. Men även det skulle kräva en exploatering av merparten av de kvarvarande odlingsbara ytorna på jorden. Med 1,85 barn per kvinna – dagens nivå i Sverige och Storbritannien (Japan ligger på 1,32) – skulle befolkningen minska till 2,3 miljarder år 2300. Det är så många som vi var 1940.

Med utplaning och sedan befolkningsminskning är det ofrånkomligt att andelen äldre människor ökar under en övergångsperiod. För att säkerställa en god livskvalitet och levnadsstandard till så många som möjligt utan att vi tär på jordens resurser måste vi leva med en inverterad befolkningspyramid i hundra år eller mer. Det absolut bästa vi kan göra är att ”gilla läget” och organisera våra samhällen och vårt ekonomiska system så att detta ska bli möjligt med bevarad frihet för enskilda att försöka förverkliga sina drömmar och livsprojekt. Att prognoser pekar på att Japans befolkning spontant kan komma att halveras från dagens 127 miljoner till 67 miljoner år 2100 borde vara goda nyheter.

En betydande befolkningsminskning är absolut ingen omöjlighet. Äldre människor är tvärtom en resurs. I USA nyanställer man 70-åringar. Ingen naturlag säger att döden måste föregås av många års skröplighet. Individuella skillnader finns, men får människor ett bra liv sluttar den fysiska och mentala prestationsförmågan mycket långsamt. Först på slutet ger de vitala funktionerna upp. En lång, frisk ”ålderdom” främjas genom satsningar på fina närmiljöer, mer fysisk aktivitet, hälsosam mat, och mindre stress i vardagen – kort sagt, goda levnadsförhållanden medför hälsobringande livsstilar. Ännu en viktig väg till befolkningsminskning är ett flexibelt arbetsliv så att människor vill och kan arbeta högre upp i åldrarna. Denna kombination av bättre liv och att därmed göra en demografisk transition möjlig vinner alla på.

Några kanske invänder att befolkningsminskning ökar risken för social isolering. Vi tror det är precis tvärtom. Det öppnar vägen för nya nätverk med kusiner, sysslingar, kusinbarn, gammelfarbröder och så vidare. De färre barn som föds kommer att tas väl om hand och må bra när de är älskade, får tid och omtanke och är omgivna av kloka och stabila vuxna. Hållbar utveckling handlar därför inte bara om traditionell teknisk utveckling (men den behövs också) utan även om anpassningar av det ekonomiska systemet, så att människor, som i dagens Japan, frivilligt väljer att skaffa så få barn att världens befolkning börjar minska. En utveckling med minskande befolkningar i både i- och u-länder innebär också minskade konfliktrisker och större utrymme för humanism och en hållbar utveckling för vår civilisation.

Den stora utmaningen – och det som den politiska diskussionen nu borde handla om – är hur vi inom ramen för politisk demokrati kan genomföra institutionella reformer som får människor att på frivillig väg välja att skaffa så få barn att jordens befolkning börjar minska. Nödvändig och central är medborgarnas civilitet som inbegriper allas delaktighet, kreativa förmåga och gemensamma ansvarskänsla för samhällets välbefinnande och mänsklighetens framtid.

Ett oangenämt alternativ är att befolkningar minskas genom frihetskränkande åtgärder. I stället bör vi genomföra institutionella reformer som medför att människor på frivillig väg anpassar sin konsumtion och familjestorlek till nivåer som innebär en mer hållbar utveckling. Ett nödvändigt första steg är att folkvalda i de rika länderna slutar sätta upp mål om att det egna landets befolkning till varje pris skall öka. ”Tredje åldern” och ”låg nativitet” borde vara positivt laddade begrepp.

Cecilia Boldemann, docent, Karolinska institutet

Magnus Henrekson, professor, vd Institutet för Näringslivsforskning (IFN)

Stig-Olof Holm, lektor i ekologi, Umeå universitet

John Tempel, sociolog, Karolinska institutet